

ISSN 2181-1709 (P)
ISSN 2181-1717 (E)

2024/№8

ТА'ЛИМ ВА
INNOVATION
TADQIQOTLAR

ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ

EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH

Bekberdiyeva G. O. Bo'lajak pedagoglarda kasbiy odob va uning asosiy sifatleri	306
Nazarova Sh. Sh. Kompyuter grafikasining texnik oliy o'quv yurtlarida o'qitilishining zarurligi va bugungi kundagi o'rni.	313
Raxmonov I. A. Fizika laboratoriya mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning tadqiqotchilik qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	317
Kadirov T. B. Sun'iy intellekt texnologik rivojlanishning asosi sifatida	325
Rustamova Sh. A. Mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etish omillari	329
Isakov J. A. Konstruktiv kompetensiyalarni rivojlantirishning asosiy tarkibiy komponentlari	333
Shermatov E. Y. Interfaol ta'lim: jurnalistika talablarini elektron platformalar orqali chet tillarni o'zgashtirishga jalb ettirish	337
Raxmonov I. A. Ta'lim jarayonida xayot faoliyati xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirishni axamiyati	341
19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI	
Avlayev O. U., Mamajonova Sh. Y. Psixologiyada qo'llaniluvchi psixometrik o'lchovning nazariy-metodologik masalalari	345
Bafayev M. M. Tolerantlikning shaxs nazariyalaridagi talqini	348
Ismoilov A. U. Ichki ishlar vazirligi akademik litsey o'quvchilarini shaxsiy, kasbiy fazilatlariga ta'sir etuvchi omillar	352
Mirzasoliyev J. M. Oiladagi ijtimoiy-psixologik munosabatlar samaradorligini oshirishda ma'naviy tarbiyaning roli	355
Niyozmetova M. I. Yoshlarning ota-onalik roliga psixologik tayyorligini oshirish masalalari	360
Nurmatov N. N. Pedagoglarda frustratsion tolerantlik va emotsional zo'riqish namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari	364
Turobova M. A. Turmush qurayotgan talabalarni oilaviy munosabatlarga tayyorlashning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	373
Xudoyqulova G. B. Ta'lim jarayonining muvaffaqiyatida guruhviy munosabatlarning psixologik ta'siri	379
Шарипов А. Б. Высшие психические процессы. виды и функции памяти.	383
Abdullayev A. Sh. Mehnatdan qoniqish ijtimoiy muhitga oid psixologik fenomen sifatida	387
Fayzullayev M. M. Psixologik savodxonlikni markazlashtiradigan to'rtta amaliy tadqiqot moduli	392
Qodirova O. M. The main subject, goals, and tasks of psychophysiology	398

MUSTAQIL O'QUV FAOLIYATINI TASHKIL ETISH OMILLARI

Rustamova Shohista Alisher qizi

CHirchiq Davlat pedagogika universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada mustaqil o'quv faoliyati va uning talabalarning bilim olish jaroyonidagi ahamiyati, mustaqil o'quv faoliyatini samarali tashkil etish bo'yicha o'qituvchilar tomonidan qaysi jihatlarga ahamiyat berish zarurligi haqida fikrlar yuritilgan.

Kalit so'zlar: Mustaqil o'quv faoliyati, tanqidiy, individual ta'lim, mustaqil ish, mantiqiy tafakkur, metodika, ta'lim.

FACTORS OF ORGANIZING INDEPENDENT EDUCATIONAL ACTIVITIES

Rustamova Shohista Alisher qizi

Chirchik State Pedagogical University basic doctoral student

Abstract: In this article, independent study activity and its importance in the process of students' learning, which aspects should be given importance by teachers in order to organize independent study activity effectively.

Key words: Independent educational activity, critical, individual education, independent work, logical thinking, methodology, education.

ФАКТОРЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рустамова Шахисты Алишер кизи

Базовый докторант Чирчикского государственного педагогического университета

Аннотация: В данной статье рассматривается самостоятельная учебная деятельность и ее значение в процессе обучения студентов, каким аспектам следует уделить внимание преподавателям, чтобы эффективно организовать самостоятельную учебную деятельность.

Ключевые слова: Самостоятельная учебная деятельность, критическая, индивидуальное обучение, самостоятельная работа, логическое мышление, методика, обучение.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasining 1- § da mustaqil ta'lim soatlari ulushini oshirish, talabalarda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va ijodiy kompetensiyalarni kuchaytirishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish, o'quv jarayonida kompetensiyalarni kuchaytirishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish, o'quv jarayonini amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirish, bu borada o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari va o'quv-uslubiy materiallarni keng joriy etish masalalarida talabalarning mustaqil ta'lim olishlarini, mustaqil ishlash malakalarini uzluksiz rivojlantirish orqali bo'lajak mutaxassislarining zaruriy kompetensiyalarini, ijodiy yaratuvchanlik, tadqiqotchilik, mantiqiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan [1].

Avvalo mustaqil o'quv faoliyati nima uchun zarur degan savolga javob izladik. Mustaqil o'quv faoliyati talabalarning shaxsiy rivojlanishi, o'zini boshqarishi, tanqidiy va analitik fikrlash ko'nikmalarining rivojlanishi, ijodkorlik qobiliyatlarining rivojlanishi,

o'qishga bo'lgan qiziqishining oshishi, mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarining oshishiga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili. Yurtimizda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari joriy qilish orqali talabalarining mustaqil o'quv faoliyatini rivojlantirish masalalari bo'yicha bir qator olimlar jumladan, D.M.Maxmudova, O'.N.Sultonova, S.I.Qulmamatov, M.L.Boltayeva, H.Y.Najmiddinova o'zlarining tadqiqot ishlarini olib borganlar.

D.M.Mahmudova o'z ishida muammoli matematik masalalarni o'qitish asosida talabalarining mustaqil ijodiy faoliyatini rivojlantirish, muammoli matematik masalalarni MatLab, MathCad, Maple, Mathematica kabi matematik dasturiy paketlardan foydalanib o'qitish metodikasi bo'yicha tadqiqot olib borgan.

H.Y.Najmiddinova algebra fani bo'yicha talabalar mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etish jarayonidagi muammolar va ularni hal etish yo'llari ustida o'z tadqiqotlarini olib borgan. Oliy ta'lim muassasalarida muayyan fanning o'quv materiallarini auditoriya mashg'ulotlari va talabalarining mustaqil o'quv faoliyati uchun ajratishda talabalarining yosh va individual-psixologik xususiyatlari bilan bir qatorda ushbu fanning ham o'ziga xos jihatlari inobatga olish lozimligini ta'kidlagan. Shu bilan birga mustaqil o'quv faoliyatni tashkil etishda innovatsion texnologiyalarni tanlash bo'yicha tavsiyalar berib o'tgan.

S.I.Qulmamatov o'z tadqiqot ishida mustaqil ta'limni tashkil etishda kompyuter texnologiyalaridan foydalanish metodikasi, elektron darsliklar orqali mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etish, kompyuter dasturlari imkoniyatlaridan foydalanib talabalar mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqqan.

Metodologiya. Talabalarining ijodiy salohiyatini yuksaltirish, mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning eng yaxshi usullaridan biri bu mustaqil ta'limdir. Respublikamiz oliy ta'lim muassasalari talabalar uchun chop etilgan "Matematika o'qitish metodikasi" darsligida mustaqil o'quv faoliyati haqida quyidagicha fikrlar keltirilgan: "Matematika o'qitishning amaliy maqsadlaridan biri o'quvchilarni mustaqil ravishda matematik bilimlarni egallashga o'rgatish. Bunda asosan o'quvchilarni o'quv darsliklardan va ilmiy-ommaviy matematik kitoblardan mustaqil o'qib o'rganish malakalarini shakllantirishdan iboratdir" [2,7 b.].

Tadqiqot doirasida matematikani o'qitishda mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etish maqsadida avvalo bir-biriga yaqin bo'lgan bu tushunchalarga aniqlik kiritish zarurati yuzaga keldi.

"O'quv faoliyati deganda psixologlar talaba (o'quvchi)larning o'rganiladigan fanga oid nazariy bilimlari va ular bilan bog'liq masalalarni yechishning umumiy yo'llarini o'zlashtirishga, talaba (o'quvchi)larning rivojlanishi va shaxs sifatida shakllanishiga qaratilgan faoliyatni tushunadilar" [5,18 b.].

"O'quv faoliyati-bu insonda muaffaqiyatli mehnat faoliyatini amalga oshirish imkoniyatini ta'minlash maqsadida uni o'qitish hamda tarbiyalashga qaratilgan maqsadli faoliyatdir. Ushbu jarayonning mohiyati inson tomonidan to'plangan tajriba, bilimlar, malaka va ko'nikmalar shaklida o'zgartirish hamda uni o'sib kelayotgan avlodga berishdan iborat. O'quv faoliyati insonning individual rivojlanishi bilan uzviy bog'liq va uning hamma fazalarida-bolalikdan boshlab, to'ulg'aygan davrgacha mavjud bo'ladi".[6,3 b.].

Demak, o'quv faoliyati inson hayotidagi muhim va inson rivojlanishi uchun ajralmas faoliyatlardan biri bo'lib hisoblanadi.

Mustaqil o'quv faoliyati bu-auditoriya va auditoriyadan tashqaridagi mashg'ulotlar vaqtida o'qituvchining bevosita rahbarligi ostida amalga oshiriladigan, talabaning aqliy faoliyatini muofiqlashtiruvchi, intellektual qolbilyatini va mustaqil ta'lim olishga bo'lgan intilishini rivojlantiruvchi individual jamoaviy o'quv faoliyatlari tizimidir [5,24

b].

“Mustaqil ta'lim olish - oliy ta'lim tizimida talabalarning maqsadga yo'naltirilgan o'quv faoliyatidirki, bunda talabalarning o'quv faoliyati jarayonida o'qituvchi tomonidan mustaqil bilim olishga yo'naltiriladi (mustaqil o'rganish uchun mavzular va adabiyotlar tavsiya etiladi, mustaqil ish topshiriqlari beriladi, o'quv-uslubiy qo'llanmalar tavsiya etiladi, maslahatlar uyushtiriladi va bajarilishi nazorat qilinadi) va boshqariladi .

Mustaqil ta'limning asosiy maqsadi-“Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi”ning yakuniy bosqichi talablari asosida ta'lim oluvchilarning mustaqilligi va faolligini oshirish, tafakkurini rivojlantirish, o'zlashtirilgan bilimlarning amaliyotga tatbiq etilishini kuchaytirishdan iboratdir. Zamonaviy mutaxassisning o'z bilimi va hayotiy tajribalarini oshirib borishi unda shaxsiy xislatlarning shakllanganlik darajasiga bog'liq” [7,17 b.].

Bunday xislatlarni shakllantirishda mustaqil ishlarning o'rni va ahamiyati katta hisoblanadi. Ya'ni mustaqil ishlardan ko'zlangan asosiy maqsad talabalar auditoriyada olgan bilim va malakalarini mustahkamlash, yangi bilimlarni olish va ijodiy ishlash malakasini tarkib toptirishdir.

“Individual ta'lim-ta'lim jarayonida o'qituvchining faqatgina bir nafar o'quvchi bilan yoki o'quvchining ta'lim vositalari (adabiyotlar, kompyuter, televideniya, radio va b) bilan o'zaro hamkorligi asosida o'quv materiallarining o'zlashtirilishini ta'minlashga yo'naltirilgan ta'lim” [4,168 b.].

Tahlil va natijalar: Individual ta'lim va mustaqil ta'lim bir-biriga yaqin tushunchalardek tuyilsada aslida bir-biridan tubdan farq qiluvchi tomonlari bor. Individual ta'lim ham mustaqil ta'lim ham shaxsga yo'naltirilgan ta'lim hisoblanadi. Bir biridan asosiy farqi shundaki o'quv faoliyatini amalga oshirish uslubida. Individual ta'lim yakka tartibda aynan bitta talabaga ta'lim berish uchun amalga oshirilsa, mustaqil ta'lim talabaning mustaqil o'rganishi va o'zlashtirishini maqsad qilgan ta'lim shakli. Mustaqil ta'lim talabani o'z-o'zini boshqarishga va faoliyatini tartibga solishga o'rgatadi. Individual ta'limning asosiy mohiyati har bir talabaning individual xususiyatlari to'la inobatga olingan holda maxsus o'qitish shakllari, metodlari va vositalari tanlangan holda o'qitish jarayonining tashkil etilishida.

Individual ta'limning quyidagi turlari mavjud:

- o'rgatuvchi ta'lim;
- insonparvarlik ta'limi;
- umumiy ta'lim olishga asoslanuvchi ta'lim;
- shaxsga yo'naltirilgan ta'lim;
- maxsus dasturga asoslangan ta'lim;
- o'z-o'zini rivojlantiruvchi ta'lim;
- ijodiy xarakterga ega ta'lim.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, talabalar muayyan fandan mustaqil bilim olishlari uchun ularga nazariy ma'lumotlarni o'rganishlari bilan birga, amaliy topshiriqlar va ularni bajarish bo'yicha metodik ishlanmalar berib borilsa fanni o'zlashtirish ko'rsatkichi yanada yuqori bo'lishini tasdiqladi.

Xulosa. Mustaqil ta'lim talabalarning o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyatini shakllantiradi va ularda mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu ta'lim usuli orqali talabalar shu soha doirasida chuqurroq bilim olishlari, analitik va tanqidiy fikrlashni o'rganishlari, shuningdek o'z o'quv jarayonlarini boshqarish va rejalashtirishda mustaqil bo'lishga o'rganadi.

O'qituvchilar esa mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etishda quyidagi jihatlarga ahamiyat berishlari kerak:

- Talabalar uchun aniq maqsadlar belgilashlari kerak. Bu talabaga nimaga erishish kerakligini aniq tushinishga yordam beradi va ularning motivatsiyasini oshiradi.

- Talabalar uchun turli darajadagi murakkablikdagi va qiziqarli o'quv topshiriqlarini taqdim etishlari kerak. Ya'ni topshiriqlar talabani qiziqishi va qobiliyatiga mos bo'lishi kerak.

- Talabani kerakli resurslar bilan ta'minlash, jumladan kitoblar, maqolalar, onlayn manbalar va boshqa o'quv materiallari. Shu bilan birga ularga resurslarni topish va ulardan foydalanish ko'nikmalarini o'rgatish juda muhimdir.

- Talabalarni mustaqil o'rganish jarayonida kerakli ko'rsatmalar berish va muntazam ravishda qayta aloqa o'rnatish. Ularning savollari va muammolariga javob berish talabalarning ta'lim jarayoniga qiziqishini saqlab qolishga yordam beradi.

Bu jihatlar talabalar uchun samarali va foydali mustaqil ta'lim jarayonini tashkil qilishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" to'g'risidagi PF-5847-son farmoni. T. 2019.

2. Alixonov S. Matematika o'qitish metodikasi.-T. "Cho'lpon", 2011-304 b.

3. Mahmudova D.M. Talabalarda mustaqil ijodiy faoliyatni rivojlantirish jarayonlarida muammoli masalalardan foydalanish. Dis.ped.fan.nom. Toshkent, 2018-130 b.

4. Muslimov N, Usmonboyeva M, Sayfurov D, To'rayev A. Innovatsion ta'lim texnologiyalari.-T. 2015-208 b.

5. Najmiddinova H.Y. Oliy ta'lim muassasalarida algebrani o'qitishda talabalarning mustaqil o'quv faoliyatini shakllantirish metodikasi. Dis.ped.fan.nom. Namangan, 2011-150 b.

6. Omonov H.T, Xo'jayev N.X, Madyarova S.A, Eshchonov E.U. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.-T. "Iqtisod-Moliya", 2009-240 b.

7. Turdiyeva G.S, Fayziyeva D.H. Oliy ta'lim tizimida talabalarning mustaqil ishlarini innovatsion ta'lim texnologiyalari orqali tashkil etish metodikasi. Monografiya. Buxoro. "Durdona", 2020-105 b.